

**Rvperti Ab||batis Monasterii || Tvitiensis Ordinis S.
Benedicti The||ologi antiqui, Opera duo, ut egregia sanè,
ita diu desiderata, multoq[ue] || labore perquisita, ac
sumptu haud ita modico ...**

Rupert <von Deutz>

Colonia, M. D. XXVI.

VD16 R 3796

Rvperti Abbatis Tvitiensis De Glorificatione Trinitatis, & processione sancti
spiritus. Liber .IIII.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71860](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71860)

FRUPERTI ABBATIS XXXIX.

TVITIENSIS DE GLORIFICATIONE TRINITATIS, & processionē sancti spiritus. Liber .IIII.

Propositio, dicere aliquid de humana creatura ad laudem sanctę trinitatis, ad bonorem spiritus sancti, de patre & filio procedentis, cuius in ista creatura valde clara rutilant dona. Caput .I.

APIENTIS VIRI EST, DVM EDIFICAT domū suam, fodere in altum, & ponere fundamenta supra petram. Descendit pluuia (ait dominus) uenerūt flumina, & flauerunt uenti, & irruerunt in domū illam, & nō cecidit, fundata enim erat supra petram. Nimirū illi uiro sapienti aliquatenus & nos extremum cupimus assimilari. Quotiens enim cupientes exigere aliquod boni ac fidelis sermonis ædificium, quærimus ac tenemus aptum siue cōueniens quodlibet capitulum de autoritate diuina, autoritate canonica siue Prophetarū siue Apostolorū, ut ædificemus super fundamentum illorū, profecto fodimus in altū & ponimus fundamenta supra petram. ¶ Ac proinde si de

Mat. 7
Ædificiū supra petra pōnendum.

Pluuia sophistarum flumina hæreticorū

scendant loquaces pluuia secularium maximeq; sophistarū odibilium, quibus sua stipula suūq; placet scenum, nostrum aut uile est aurum siue argentum. Et nostri lapides pretiosi contemptibiles sunt: si (inquam) ueniant flumina hæreticorū, & irruant in domū nostram, non cadet, quia supra petram fundata est. Igitur de humana creatura iam dicturi aliquid ad gloriam & laudem sanctę trinitatis, ad honorem spiritus sancti de patre & filio procedentis, cuius in ista creatura ualde clara rutilant dona, quærimus hoc fundamentum, & in omni portiuncula sermonis nostri certum de sanctis scripturis tenere cupimus capitulum: quia uidelicet hoc est (sicut iam diximus) fodere in altum, & ponere fundamenta supra petram. Primum capitulum hoc est.

De proposito dei dicentis, faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Caput .II.

Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Hinc ait fidelis Dauid. Manus tuæ fecerunt me, & plasmauerunt me, & sanctus Iob: Manus tuæ fecerunt me, & plasmauerunt me totum in circuitu. Fodiens hic in altum, ut fundamenta ponam, qualem inuenio petram, nisi ipsam beatę trinitatis intentionem, dicentis: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram? Quænam erat intentio, uel quid erat in intentione eius, nisi is qui nunc sedet ad dexteram patris, mediator dei & hominum homo Christus Iesus? Si enim (quod sæpe dictum semperq; sciendum est) non solum per ipsum, uerumetiam (ut Apostolus ait) propter ipsum oia, quantum magis humana propter ipsum facta est creatura: Cum ergo dicit: faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, parum est ad consummationem ppositi dei, hoc attendere, quod omnes electi qui secundum ppositum uocati sunt sancti, & rationales creati, & similes deo sunt futuri, tanq; patri suo filij, iuxta illud: Charissimi nunc filij dei sumus, sed nondum apparuit quid erimus, scimus, quia cum apparuerit, similes ei erimus, quonia uidebimus eum sicuti est, parum (inquam) hoc est, nisi hunc hominem attendas, qui ipse est (ut Apostolus ait) imago dei inuisibilis, & sicut idem alibi loquitur: splendor glorię & figura substantię eius. ¶ Nunquid enim cum hæc diceret beata trinitas: Faciamus hominē & cætera, de homine isto nihil cogitauerat aut proposuerat: sed postquam peccauit Adam tūc demū istud cogitauit deus, ut hō fieret dei filius, ob redimendū humanum genus: Diximus de hoc in precedentibus, cum de angelis loqueremur: quia si uerū dicit, immo quia uerum dicit euangelista, quod factum est in ipso uita erat, nihil excipiens, præmiserat enim, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil: multo magis homo iste ab ipso uer

Gene. 1
Psalm. 139
Iob. 31

1. Tim. 2.

Heb. 2
Faciamus hominē ad imaginē & similitudinē.
Rom. 8.
1. Ioh. 5

Coloss. 1
Heb. 1
Incarnatio uerbi ab æterno præordinata.

Iohan. 1.

D 2 boin

bo in unitatem personæ assumendus, antequam angeli fierent in ipso uita erat, & hoc erat propositum eius deliciosum, sicut sapientia loquitur, quæ non est aliud quæ ipse dei filius. Dominus minus possedit me initio uiarum suarum, antequam quicquam faceret à principio, & cætera que ita concludit, & deliciae meæ esse cum filiis hominum.

De eo quod ait beatus Job, & post eum Baid, manus tuæ fecerunt me, & plasmauerunt me.

Caput .III.

Consilium trinitatis

Agnum igitur negotium, & res ualde operosa, magnum sanctæ trinitatis exigebat consilium, ut taliter diceret: faciamus, & sic dicendo, quasi semetipsam una patris & filij & spiritus sancti diuinitas ad operandum hortaret, tali modo, ut rem bene perpendentes, recti dicant sancti supra dicti: manus tuæ fecerunt me &

Plal. iij. Job. jo

Gene. 2. Cur ait, faciamus, non, fiat

Gen. j

Gene. 2.

Sacramentationis angelis absconditum

Ephe. 3.

plasmauerunt me, da mihi intellectum: Manus tuæ fecerunt & plasmauerunt me totum in circuitu. Quid enim tale creatum est in diebus primis: Quid tale factum est in illis generationibus cæli & terræ: in illo die, quo fecit dominus deus cælum & terram & omne uigultum agrorum: Pulchre ergo dictum, & magna cum reuerentia est audiendum, quia cum de singulis operum dei speciebus narrans scriptura dixerit, Dixitque deus fiat hoc uel illud, de hodie solo narrat deum dixisse, faciamus. De singulis uero diebus, siue dierum operibus nos latius alio in opere tractauimus: in quo nec illud diligentiam nostram præterit, quia septies deus dixit, fiat: & si non eodem uerbo, tamen eodem modo usus dicendi, quem imperatiuum modum appellant grammatici, & septies bonitati eius opus suum complacuit, dicente scriptura. Et uidit deus quia bonum est: quæ uidelicet, bonitas dei non est aliud quam septiformis spiritus dei. De homine autem non dixit, fiat homo, siue producat terra hominem: sed faciamus, ait, ac deinceps ita scriptum est: Formauit igitur dominus deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum uitæ. Nimirum ubi dicit: Formauit de limo terræ, quod est plasma, locum siue causam præbuit admirationi nostræ, scientiamque suggestit humilitati nostræ, ut diceret, manus tuæ fecerunt me, & plasmauerunt me. O igitur magnum spectaculum, grande miraculum. Putas ne sancti angeli, qui iam fuerant conditi, sciebant, quid tanto molimine plasmatore deus inciperet operari: Nimirum absconditum erat illis hoc sacramentum, si uerum loquitur Apostolus, immo qui in Apostolo loquitur Christus. Ait enim: Mihi minimo omnium sanctorum data est gratia hæc in gentibus euangelizare inuestigabiles diuitias Christi, & illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramentum absconditi à seculis in deo, qui omnia creauit, ut innotescat principibus & potestatibus in cælestibus per ecclesiam multiformis sapientia dei. Solus plasmatore ipse sciebat, & in semetipso absconditum habebat tantummodo dignitatem futuri operis præsignans qualitate operationis, operando manibus suis.

Quod manus aut pedes in deo non sint, quemadmodum in nobis sicut putauerunt hi, qui pro rustica simplicitate dicti sunt humaniformi, & de eo quod scriptum est in Esaiâ, quis appendit tribus digitis molem terræ, & librauit in pondere montes, & colles in statera.

Caput .III.

Ec uero hoc dicimus aut opinamur, quod manus aut pedes in deo sint, quemadmodum in nobis: sicut putauerunt hi, qui pro rustica simplicitate dicuntur humaniformi: sed pluralitate manuum, dum dicitur: manus tuæ fecerunt me. Pluralitas minuit personarum, sicut & alibi pluralitate trium digitorum. Scriptum quippe est in Esaiâ: Quis appendit tribus digitis molem terræ, & librauit in pondere montes, & colles in statera: Tribus enim digitis, id est, tribus personis unius ueræ & summe deitatis. Cum ergo dicit: Quis appendit tribus digitis, sapiens responsum exposulat, ut dicas: Tu deus appendisti. Quod cum responderis, placet illi, ut quæras adhuc & dicas: Vbi? Quando? Qualem molem terræ? Quos montes? Quales appendi atque librauit colles? Taliter percunctanti, pulchrum est, ut respondeas illi: Domine, si dicam, quia terram inani matam, & insensibilem quam calcamus pedibus nostris tu appendisti super nihilum, neque enim aliquibus sustentatur columnis, sed tu eam positione præcepti tui fundasti ut stabilis sit, montes & colles (qui sunt terræ tumores) consistere iussisti: Verum qui &

Esa. 40. tres digiti dei respectu trinitatis

Plal. 148

dem die

dem dico, sed parum est ad gloriam & laudem Trinitatis, quam per tres digitos nobis in-
nuatam esse uis, cuius capax non est terra hæc inanimata & insensibilis. Plus ergo dicam,
quia ubi uel quando dixisti: Faciamus hominem, & de limo terræ masculum & fœmī-
nā creasti siue plasmasti, & benedixisti eis, dicens: Crescite & multiplicamini, ibi siue tunc
tribus digitis molem terræ appendisti, montesq; in pondere & colles in statera libraſti.
Tunc illam terræ molem appendisti, quæ nimirum digna erat appensione trium digito-
rum tuorum, scilicet montem illum magnum qui secundum uisionem Danielis impleuit
orbem terrarum. Et illos montes in pondere, atque illos colles in statera libraſti, de qui-
bus Apostolus dicit: Nam quos præsciuit, & prædestinauit conformes fieri imaginis filij
sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Quos autem prædestinauit, hos & uocauit.
Et quos uocauit, hos & iustificauit. Quos autem iustificauit, hos & magnificauit. Veritas
sime nihil horum in præscientia & prædestinatione defuit, quando dixisti: Faciamus ho-
minem ad imaginem & similitudinem nostram, & creasti masculum & fœminam, & be-
nedixisti, dicens: Crescite & multiplicamini. Præfinitum habebas numerum multiplica-
tionis eorum, præcognitum habebas modum crementi, id est, meriti singulorum, & appen-
debas pondus meriti in libra siue statera iustæ remunerationis. ¶ Quid autē illi, quos non
tetigerunt hi tres digiti in appensione eiusmodi, id est, quos non prædestinaſti in hoc uer-
bo benedictionis: Crescite & multiplicamini: quorum superflua multiplicitas de pecca-
to uel propter peccatum uenit, te dicente ad mulierem, multiplicabo ærumpas tuas &
conceptus tuos. Si filij benedictionis, quos nasci iussisti, dicendo, crescite & multiplica-
mini, recte dicuntur & sunt montes & colles tribus digitis appensi siue libraſti: quid de illis
protinus cenſet in eodē Propheta spiritus sanctus, quos uiciata caro protulit, aut profert
ultra modū et multiplicati sunt super numerum? Ecce (inquit) gentes quasi stilla ſitulæ,
& quasi momentum ſtateræ reputatæ sunt. Ecce in ſulcæ quasi puluis exiguus, Omnes gen-
tes quasi non ſunt, ſic ſunt coram eo, & quasi nihilum & inane reputatæ ſunt ei. Quid
rogo uel quantum eſt ſtilla ſitulæ ad magnos montes? Quid puluis exiguus, qui leui uento
aufertur ad colles ſtabiles, qui de loco ſuo nec per terræ motum uel per tonitrua mouen-
tur? Sic omnes filij huius ſæculi, quantumlibet alti uideantur, & magni ſunt in oculis ſuis,
nihil ſunt in comparatione filiorum benedictionis, qui ſecundum propositum tuum, Tri-
nitas deus uocati ſunt ſancti, quos ante ſæcula præſcitos & prædeſtinatos, ſuis quenq; tē-
poribus, in nomine tuo uocaſti, iuſtificaſti, & magnificaſti: quorū magnitudo tunc clariſſi-
me apparebit, quando conſtitutis ad dextrā dicetur eis, uenite benedicti patris mei, poſſide-
te regnum, quod uobis paratum eſt à conſtitutione mundi.

¶ Be eo quod ait dominus deus, ecce Adam quasi unus ex nobis factus
es, & in puluerem reuerteris. Ca. V.

Procedamus ulterius. Propositum quippe nobis est, sanctæ scripturæ agrum
perambulare, & quærere ac demonstrare thesaurum, sancti nominis huius, pa-
tris & filij & spiritus sancti, sic in agro isto absconditum, ut tamen inueni-
ri possit ab his qui deo diuites esse uolunt. Ecce (inquit deus) Adam factus
est quasi unus ex nobis, sciens bonum & malum. Nunc ergo, ne forte mittat manum su-
am, & ſumat etiã de ligno uitæ, & uiuat in æternum, emiſit etiam dominus deus de
paradyſo uoluptatis, ut operaretur terram, de qua ſumptus eſt. Et ad ipſum Adam dixit,
Quia puluis eſ, & in puluerem reuerteris. Quodq; uni dixit, nimirum omni generi huma-
no dixit. Et concedit dictioni uel iudicio, immo miſericordiſſimæ prouidentię eius, humi-
litas hominis, dum in Pſalmo dicit: Mane ſicut herba, tranſeat, ſubauditur, homo ſiue na-
tura humana, mane floreat & tranſeat, uel ſpere decidat, induret, & areſcat, quia deſecimus
in ira tua, & in furore tuo turbati ſumus. Et eſt ſenſus: Dixi, ne auertas hominem in humili-
tatē, tamen non id oro, ut homo, ſtatim ex quo natus ē, fiat immortalis & impaſſibilis,
ſed potius concedo diuinæ ſententię, qua dixiſti, quia puluis eſ, & in puluerem reuerte-
ris, ſcilicet, ut ipſe apparens, ſicut herba mane, nimirum uiridis & pulchra, tranſeat, id eſt,
ad modum ipſius herbæ deficiat, hoc modo ſiue tali ordine. Sicut herba mane, ita ho-

D 3 mo

Gene. 1.

Dani. 2.
Montes & col-
les homines p-
deſtinati, ſunt
Rom. 8.

Homines nõ
prædeſtinati,
ſunt ſicut ſitu-
la aquæ & pul-
uis exiguus.
Gene. 3.

Eſa. 40.

Eſa. 5.
Rom. 8.

Mat. 25.

Gene. 3.

Sentētia mor-
tis corporalis
ex miſericordi-
di prouidentia
dei. Pſal. 89.

mo in iuuentute positus floreat, id est, uigeat, & postea ab ipso matutino flore iuuentutis transeat in uesperum senectutis, & in illo uespere positus decidat, id est, moriatur, & post mortem induret, id est, rigidum cadauer fiat. Et deinde arefcatur, id est, aridus puluis existat. Recta & ualde prudens concessio, quia uidelicet non solummodo concedendum, ueo rumetiam omnibus modis laudandum est, prouidum sancte Trinitatis consilium, cuius est uox ista secundum pluralem numerum, ecce Adam quasi unus ex nobis factus est, si cut & illa, de qua iam supra tractatum est, faciamus hominem ad imaginem & similitudi nem nostram. Laudare uel satis considerare mens humana non sufficit altitudinem huius diuini consilij, quo beata trinitas homini mortuo morte peccati, quae mors animae est, ne cessariam prouidit mortem corporis, prae paratum habens apud se bonae artis instrumen tum quo posset per mortem corporis mors animae destrui.

¶ Exclamatio supradicti prophetae, qui post illud supradictum, quis appendit tribus digitis molem terrae, protinus subiunxit, quis adiuuit spiritum domini aut quis consiliarius eius fuit, & ostendit illi. Ca. VI.

Ic igitur exclamare libet cum Propheta, qui cum dixisset, quis appendit tri bus digitis molem terrae, & librauit in pondere montes, & colles in statera (cuius capituli supra meminimus) protinus subiunxit, Quis adiuuit spiritum domini? Aut quis consiliarius eius fuit, & ostendit illi? Cum quo inijt consi lium & instruxit eum, & docuit eum semitam iustitiae, & erudit eum prudentia, & uiam prudentiae ostendit illi? Exclamatio siue admiratio haec nimium, & si in alijs mirabilibus tuis deus congrua e, maxie in isto ul' p isto consilio tuo loca habet, q sic bene consuluiti humano generi, ut diceret Ironia quam grauissima. Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est, quia uidelicet sic serpens dixit, eritis sicut dii, statimq subiunge res. Nunc ergo, ne forte mittat manum suam, &umat etiam de ligno uitae & comedat, & uiuat in aeternum. Hoc denique cum consilio locuta es o beata Trinitas. Est enim con silium apud te. Si non esset apud te consilium, non diceret Propheta: Domine consilium tuum antiquum uerum fiat, & Psalmista dicat: Consilium autem domini in aeternum manet. Est ergo consilium apud te deus in spiritu tuo sancto, sicut & fortitudo. Vnde idē spiritus sic dicitur spiritus consilij, sicut & spiritus fortitudinis. ¶ Viderit quid sentiat ali quis, ego in nullo magis admiror, in nullo magis amplector altitudinem consilij diuini, quam in isto dicto uel facto, quo dixit homini, puluis es, & in puluerem reuerteris, & emis sit eum, ne comederet de ligno uitae & uiueret in aeternum. Audebo igitur circa illud con silium uersari, & respondere percuntationibus istis, quoniam & si uerum Apostolus di cit: Quis enim cognouit sensum domini, & ut subaudias nullus: tamen idem alibi loquitur. Nos autem sensum CHRISTI habemus. Denique antequam consilium istud an tiquum iniret deus, nullus sensum eius cognouit, & nullus extrinsecus consiliarius eius fu it, nunc autem postquam factum est, cognouerunt multi, & ut uerbis utar eiusdem Apo stoli, manifeste magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne iu stificatum est in spiritu, apparuit angelis, creditum est mundo, assumptum est in gloria. Per cunctabor igitur sicut percunctando ipse Propheta percunctari nos docuit, & responde bo prout Christiana fides ad respondendum nos instruxit.

¶ Item de eadem exclamatione, quis adiuuit spiritum domini, & de obedientia fili j dei, quod ipsa adiuuerit spiritum domini. Ca. VII.

Vis adiuuit spiritum domini? Laborabat enim spiritus domini. Deniq si quis alius eū laborare fecit ut dicat ei, laborare me fecisti in iniquitatibus tuis: si quis hominum contristauit eum, ut recte dicat Apostolus, & nolite contristare spm scim dei, in quo signati estis in die redemptionis, maxime Adam illum contri stauit, & laborare fecit in iniquitatibus suis, quibus omnem posteritatem suam antequam nasceretur inuoluit & praedamnavit. Quis in huiusmodi labore adiuuit spiritum domini, uolentem supplantare autorem peccati, & reformare iustitiam nascituris filijs benedictio nis, ne piret bndictio, q bndicens dixerat: Crescite & multiplicami. Quis (in q) illi adiuuit? Vere nullus extrinsecus, sed sola intrinsecus sapia dei, obedientia filij dei. Puta ergo dixisse in illo

Esa. 40.
Gen. 3.
Psa. 32.
Esa. 11
Altitudo consilij dei in finia mortis corporalis Gen. 3
Rom. 11.
1. Cor. 2.
Eph. 4.

illo cōsilio sp̄m dñi. Ecce homo, siue humanū genus cum sit mortuum secundū animam, si uita corporis uixerit in aeternū, non erit quo recuperetur. Quid autē ad hęc sapientia dei? filius dei. Holocaustū ait & p̄ p̄ctō nō postulasti, tūc dixi, ecce uenio. Ego ego ex antiqs an tequam terra fieret, & dum hęc uel illa fierent, dum tecū essem cuncta componens, iam dum pro delicijs meis habebam esse. † Sed ecce oportet, ut om̄es moriantur, morte carnis filij hominum, quoniam morte animi mortui sunt. Num ego subterfugiam propositum, & renuam esse cū filijs hominū? Immo in maiore necessitate maiore confirmabo charitatē. Et ecce uenio, taliter ut causa illoꝝ fiam holocaustū & pro peccato. Quis in hoc consilia rius fuit, & ostendit illi? Vere nullus extrinsecus, sed ipse dei filius, spontaneā offerens obediētiā, consiliarius fuit, immo est. Vnde Propheta loquitur: Et uocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius. Cum quo iniit consiliū, & instruxit eum? Vere cum nullo extrinsecus, sed intrinsecus in abscondito trinitatis rationabiliter diffinitū est, decere eū (sicut Apostolus dicit) propter quē om̄ia, & per quē om̄ia, qui multos filios in gloriā adduxerat, iam per pręscientiā & prędestinationē ante om̄ia secula, autorem salutis eorū per passionē consummari. Quid rogo ista cōsummatiōe decentius? Quid ista rationabili charitate pulchrius? Hęc est semita iustitię, quam nullus extra docuit eū. Hęc est scientia qua nullus erudit eum: hęc est uia prudentię quam nullus ostendit illi, sed ipse adinuenit. Vide ergo. Nisi pręcautum fuisset ne sumeret hō etiam de ligno uitę, & uiueret in aeternum, quales fierent uel fieri possent delicię huic sapientię dei, esse cum filijs hominum? Si enim nec filij hominū, qui mortui erant secundum animam, secundum carnem morerentur. Nec ipse dei filius, dignatus esse cum filijs hominum, secundum carnem moreretur, quid delitiosum illi, aut quę utilitas nobis, illum esse cum filijs hominum? Nulla: Sicut enim granum frumenti cadens in terram, nisi mortuum fuerit ipsum solum manet: ita nisi & nos om̄es filij hominū secundum carnem moreremur, & ipse uolens esse cum filijs hominum, fuisset nobis locutus hoc unum de similibus, ut secundum carnem moreretur, maneret ipse solus, nec esset in quo uel per quid diuinitas nobis propiciaretur. Nunc autem quia dixit deus homini, puluis es, & in puluerem reuerteris. Dicit Iob: Inueni in quo propitius ei, & quid est illud? Nimirum ut debeam per om̄ia fratribus assimilari, subauditur absque peccato, sicut dictum est alio loco. Tentatum autem per om̄ia pro similitudine absque peccato. O uentio mirabilis, ob hoc tradendū eē mortū filiū, ut seruo dñs deberet repropitiari. ¶ Itē de eo quod ibidem in Propheta scriptum est, cum quo iniit consiliū, & instruxit eum, & docuit eum semitam iustitię, & erudit eū sciētiā, & uiam prudentię ostendit illi. Et responsio ad illam percunctationem secundum Apostolum dicentem, sapientiam loquimur inter perfectos. Et alibi: nobis autem reuelauit deus per spiritum suum.

Caput .VIII.

Stam iustitię semitā quis eum docuit? Istam prudentię uiam quis ostendit illi? Est em̄ ibi & semita & uia, & uia sancta uocabitur, ait idē Propheta. Et alijs qui dem semita, id est, angustior uia: alijs autē uia, subauditur plana siue amplificata, & quibus uel qualibus est semita? Quibus itidē uel qualibus est uia. Nimirū semita illis est, qui non sapiunt ea quę dei sunt, scilicet sapientibus huius seculi, de quibus uel qualibus Apostolus cū dixisset, quoniā Iudæi signa petūt, & Græci sapientiā quærūt: nos autē prædicamus Christū crucifixū, Iudæis quę de scandalū, gentibus autē stultitiā, postmodū ait. Sapiam autē loquimur inter perfectos. Sapientiā uero nō huius seculi, neq; principū huius seculi qui destruuntur, sed loquimur dei sapientiā in mysterio quę abscondita est, quā prædestinauit ante secula in gloriā nostrā, quā nemo principū huius seculi cognouit. Si em̄ cognouissent, nunq̄ dñm glorię crucifixissent. Nimirū istis uel om̄ibus, qui eiusmodi sunt, ista ratio iustitię, de qua nunc loquimur, semita est, id est, uia tāq; arcta, ut pauci sint uel fuerint ex eis qui inuenirent eam. Porro uia prudentię, uia (inquam) id est, plus quā semita istis est, qui diligunt illum, quorum uel qualium est unus idem Apostolus, qui protinus subiungit: Nobis autem reuelauit deus per spiritum suum, & cætera usq; spiritualis homo iudicat om̄ia, & ipse à nemine iudicatur, quis enim cognouit sensum dei qui instruat eum? nos autem sensum Christi habemus. ¶ Ergo quā pulchra uia prudentię, quanta

D A puchri

Consilium sapientie diuine super morte hominis corporalis. Psal. 39. Prouer. 2. addo tunc filijs hominum

Esa. 9

Heb. 2.

Iohan. 18

Iob. 33

Heb. 4

Esa. 35. Differunt semita & uia.

1. Cor. 1.

1. Cor. 2

Via prudentie uerbo crucis

pulchritudo iustitiæ in uerbo crucis, de quo tunc loquebatur apostolus dicens. Verbum enim crucis pereuntibus quidem stultitia est, his autem qui salui fiunt, id est nobis, uirtus dei est & de quo uidelicet uerbo crucis mentio nunc nobis occurrit, contemplantibus illud con-

Esa. 40.

Matth. 3

Hebr. 2.

filium trinitatis, quod admiramur cum propheta dicentes. Quis consiliarius eius fuit, & ostendit illi: Audemus nos adiungere, his qui dicunt, nobis autem reuelauit deus per spiritum suum: audiuimus enim dicentem dei filium, cum dignaretur baptizari à Iohanne, nimirum baptismo penitentiae. Sic enim decet nos implere omnem iustitiam. & Apostolum dicentem, quia decebat eum autorem salutis per passionem consummari, quæ uidelicet passio penitentiae illius, quam ob implendam omnem iustitiam suscepit, consummatio fuit.

¶ Be illa ironia dei siue sancte trinitatis, qua dixit. Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est sciens bonum & malum, cum iam premisset, quia puluis es & in puluerem reuerteris, & quomodo illa ironia in serium conuersa est, quando nouus Adam Iesus Christus factus est una persona ex tribus personis sancte trinitatis. Cap. IX.

Non ergo dubitamus, quia simul ut sancta trinitas hanc ironiam edixit, Ecce Adam, quasi unus ex nobis factus est, sciens bonum & malum, cum iam premisset, quia puluis es, & in puluerem reuerteris, iamque fecisset Adæ & uxori eius tunicas pellicias, & induisset eos, taliter in eodem consilio pertractatum est, ut diceret. Non est Adam factus ut putabat, quasi unus ex nobis, immo amisit illud quod habuerat, uel habere poterat ex nobis. Sed decet nos implere omnem iustitiam, taliter, ut unus ex nobis fiat quasi Adam, id est, ita fiat homo, ut sit etiam mortalis secundum carnem sicut Adam, & tali morte moriatur, quasi sceleratus sicut est Adam, & inter iniquos reputetur, qualium omnium exemplum est Adam. Per hoc enim fiet, ut quam multo filij Adam, fiant, quasi unus ex nobis, nequaquam à sua spe decepti, sicut deceptus est Adam, fiant inquam quasi unus ex nobis, id est, fiant filij dei per gratiam, fratres & coheredes unici filij, qui est unus ex nobis. Nonne sic est factum? Non ergo dubitamus in illo trinitatis consilio sic fuisse dictum siue tractatum, filius dei unus ex illis tribus personis, bonum pro malo, id est, gratiam pro rapina reddidit homini, factus quasi Adam. Unde & dicit: Obluioni datus sum tanquam mortuus à corde, & æstimatus sum cum descendente in lacum, qualium primus factus est Adam, & factus sum, id est, reputatus sum sicut homo, subauditur sine adiutorio, subauditur diuino, & sicut uulnerati dormientes in sepulchris, id est, oppressus tam ad ualibus peccatis quam & peccato originali, quod fecit Adam cum essem inter mortuos liber, uidelicet potestatem habes sumendi animam meam post mortem, quæ libertas mortuorum non est. Ita plane factum est, ac perinde conuersa est ironia illa in serium, ut ueraciter dicas, ò trinitas deus, ecce Adam quasi unus ex nobis factus est, id est, homo in unitatem personæ prouectus est in filio, qui unus ex nobis est, homo inquam filius dei factus est, & hic est nouus Adam, multorum filiorum pater, quorum uniuersitas, quasi unus ex nobis est, id est, filio dei similis est. Hinc est illud quod dicunt. Scimus quia quum apparuerit similes ei erimus, quia uidebimus eum sicuti est.

Filius dei factus quasi Adā, ut Adā referret unus ex nobis. Esa. 73

Psal. 30

I. Iohan. 3.

¶ Be fide que est unum & precipuum donorum spiritus sancti, quod ipsa in sanctis antiquis, in patribus primis tanti sacramenti ante salutis preparatio fuerit

Caput X.

D tam mirum tamen ineffabile sacramentum, nimirum grandi preparatione opus erat. Quæ uel cuiusmodi preparatione, nisi fidem, denique per culpam perfidia & ambitionis nimiam sese indignum deo fecerat Adā, credendo serpenti magis quam deo, & ambiendo celsitudinem illam quam primus ambiuit ille, dicens in corde suo, ero similis altissimo. Quid enim aliud mendax ille promisit? dicendo eritis sicut di? Ergo contra preparatione opus erat fidei & humilitatis, ut saluo ordine iustitiæ dignos se redderent filij hominum illa gratia, quam proposuerat sapientia, qua intelligimus & scimus ipsum esse dei

Ordo iustitiæ in reparatione hominis.

Esa. 74.

esse dei filium dicens (ut superius memoratum est) & deliciae meae esse cum filiis hominum. Vnde haec praeparatio scilicet fides nisi ex dono tuo uenit o spiritus dominus. Haec enim de diuisionibus gratiarum, quas tu operaris, una & optima est, dicente Apostolo: 1. Cor. 12. Alij quidem per spiritum datur sermo sapientiae: alij autem sermo scientiae secundum eundem spiritum, alteri fides in eodem spiritu, & caetera, quarum uidelicet gratiarum numerum nouenarium pulchre (ut arbitramur) superius assimilari diximus nouem nominibus ordinum angelorum. ¶ Cum igitur dicit idem Apostolus: Fide plurimam hostiam perhibente deo muneribus eius, et per illam defunctus adhuc loquitur, fide Enoch translatus est ne uideret mortem & non inueniebatur, quia transtulit illum deus. Ante translationem enim testimonium habebat placuisse deo: sine fide aut impossibile est placere deo: Cuiusquam haec & caetera dixit, admiratio nem nobis adauget, ut dicamus magis ac magis, sicut supra memoratus Propheta dicit: Quis adiuuit spiritum domini? Immo ubi erant illi adiutores tui o spiritus domini. ¶ Quos uel qualium unus loquitur Apostolus, dei enim sumus adiutores, subiungens, dei agricultura estis, dei aedificatio estis secundum gratiam quae data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui, alius autem superaedificat. Vbi (inquit) erant, quando ponebas ista fundamenta terrae, illos primos secundum fidem patres Ecclesiae? Na hodie ubicumque fundamentum hoc ponitur, ubicumque fides fundatur, multi eiusmodi adiutores sunt, multae uoces praedicatorum, multi libri Prophetarum & Apostolorum, multa signa frequentia ad confirmationem dictorum. At uero tunc quis te adiuuit o spiritus domini? Quid habuisti huiusce adiutorij? Tu solus absque libris, absque signis uel portentis scripsisti, ut es digitus dei in cordibus eorum: scripturam hanc, id est, fidei scientiam, per quam uel in qua testimonium consecuti sunt senes (ait idem Apostolus) scilicet Abel & caeteri antiqui patres usque ad Moysen, quos in cordibus absque libris caeterisque adiuuentis fundamentum hoc, te ponente fundatum est.

¶ Quod illo tempore non solum fides, uerum etiam prophetia ante diluuium sanctis illis a sancto spiritu data fuerit, prout uoluit: & de sacramento numeri, quo ait Lamech, septuplum ultio dabitur de Chain de Lamech uero septuagies septies. Ca. XI.

Aeterorum quoque charismatum non nihil iam tunc temporis sensibus siue partibus illis diuisit idem spiritus sanctus, prout uoluit, scilicet prophetiam siue scientiam diuinam. Nam scientiam humanam non adeo nos hic attendimus, quam humano plerumque ingenio consequuntur, & illi qui sunt sine fide uel expectatione huius paracliti. Verbi gratia musicam, cuius ita meminit scriptura in illo, qui septimus fuit a Chain. Et nomen fratris eius, uidelicet Iubal, fuit T ubal, ipse fuit pater canentium ci thara & organo. ¶ Diuinam autem scientiam dicimus, quae diuinum aliquid siue spirituale se sapit, ut est illud: Septuplum (inquit Lamech) ultio dabitur de Chain: de Lamech uero septuagies septies. Huius namque dicti meminisse, et huc respicere dignatus est ipse dominus, qui fere nihil absque scripturae autoritate loquebat, dum Petro dicens: dominus, quoties peccabit in me frater meus, & dimittat ei, usque septies: ita respondit: Non dico tibi Petre usque septies: sed usque septuagies septies. Diuinus namque sensus in uerbis istis latet, qui ex ratione numerorum facile colligi potest. Na septenarius numerus, in quo est positum peccatum Chain, dicendo, septies ultio dabitur de Chain, insolubilis est: neque enim partes habet mediam aut tertiam, aut alias praeter solas unitates. Numerus uero septuagesimus septimus praeter unitates habet etiam alias partes in quas resoluatur, scilicet septenarium, & undenarium. Denique septies undecies siue undecies septies, .lxx. septem sunt. Recte ergo & pulchre, sicut per septenarium in quo numero (sicut iam diximus) signatum est peccatum Chain, insolubilis intelligitur ultio, quae de ipso data est, eo quod inpenitens fuerit, & per .lxx. septem, in quo numero positum est uulnus siue liuor Lamech, dicendo, de Lamech uero .lxxvii. solubilis intelligitur ultio, i. quam aliqui terminet uel finiet remissio, & hoc est quod dominus dixit Petro, non dico tibi septies, sed usque septuagies septies, id est, non cuiquam inpenitenti, sed omni inpenitentia agenti dimittes. ¶ Prophetiam quoque cui illius hominibus non oino defuisse, uel illud

Proter. 8
1. Cor. 12
Heb. 11
Fidei comendatio i pib?
1. Cor. 12
Heb. 11
Scia ta diuina, q hana i pibus antiquis
Gene. 4.
Mysteriu i his numeris septies & septuagies septies
Ibidem.
Mat. 18.
Prophetia Enoch
pro ex

pro exemplo siue testimonio sit, quod in canonica legimus epistola Iudæ Apostoli. Prophetauit autem de his septimus ab Adam Enoch dicens. Ecce uenit dominus cum sanctis milibus suis, facere iudicium contra omnes inique agentes, & cætera. Quæ prophætia & si de notis non habet exemplum literis: ante illam epistolam Apostoli, non tamen leuiter potest contemni, quod Apostolus Christi prophetatum fuisse scripsit, & per spiritum sanctum scire potuit.

Item de charismatibus spiritus sancti, quod illo tempore & post illud tempus ante aduentum spiritus sancti in remissionem peccatorum datus non fuerit quodq; data tunc preparationes fuerint regenerationis, qua nunc sunt filij dei, & de eo quod ait beatus Job de illis, quia concepti non uiderunt lucem. Cap. XII.

lege t eius

Is & alij charismatibus suis spiritus sanctus homines illustrando, sine dubio multitudinem iam tunc fecit filiorum dei, quamuis paucos, quamuis tantum duos aut tres ante diluuium manifeste scriptura nominauerit. Cum enim cepisset (ait) homines multiplicari super terram, uidentes filij dei filias hominum, quod essent pulchræ, acceperunt sibi uxores ex omnibus quas elegerant, filios dei illas, quæ de stirpe Seth: & filias hominum illas nominans, quæ de stirpe Cain procreata fuerat. Veruntamen quis filij dei iam tunc nominati fuerint, propter fidem & propter cætera (de quibus diximus) charismata spiritus sancti, non iam tunc eadem charismata hoc perfecerunt, ut essent filij dei, sed præparatiões erant generatiões, immo regeneratiões, filiorum dei, in quo consummata sunt tam ueteres quam noui, deo providente (ait apostolus) ut non sine nobis cõsummarentur. Nam per sanguinem huius solius, tam illi, quam nos, spiritum sanctum in ista gratia, quæ est remissio peccatorum, accepimus. In quorum, uidelicet ueterum & nouorum, distinctiõe illud perpendere pulchrũ est, quia cum (sicut alio iam loco diximus) duo sunt data sancti spiritus, alterum in remissionem peccatorum, alterum in diuisiones gratiarum: ueteres prius in diuisiones gratiarum quam in remissionem peccatorum acceperunt, noui autem, scilicet nos, qui post passionem Christi renascimur aut renati sumus, prius in remissionem peccatorum quam in diuisiones gratiarum accepimus, præter Cornelium de Actibus apostolorum, & eos qui cum illo erant, super quos, antequam baptizarentur in remissionem peccatorum, cecidit spiritus sanctus, & erant loquentes linguis, & magnificantes deum. Ratio quippe temporis hoc exigebat, propter eos qui crediderant ex Iudæis, & gentiles nisi circumciderentur, ne liceret illis, uidelicet credentibus ex Iudæis pertinacius dicere, quare introisti ad uiros præputium habentes, magisque daretur libertas Petro, ut diceret ad eos. Quis prohibet baptizari eos qui eos spiritum sanctum acceperunt sicut nos? Itaque de illis, scilicet, de ueteribus sanctis siue filiis dei, maxime qui ante diluuium fuerunt, recte dicas illud mysticum beati Iob, quia concepti non uiderunt lucem. Gratia namque spiritus sancti (qui est ipsa benedictio patris & filij, qua benedixit deus masculum & feminam dicens, crescite & multiplicamini) sterilis quidem deinde nunquam fuit, quin tanquam maternus uterus conciperet filios dei, sed quia non peruenerunt ad iam dictæ remunerationis diem, immo nec cogniti sunt mundo per alicuius scripturæ narrationem, nimirum quasi concepti non uiderunt lucem. Proinde his ommissis, iam ad cætera transeamus.

Gene. 6.
Filij dei, de stirpe Seth, filia hoim, de stirpe Cain.

Hebr. ij.

Differetia inter ueteres & nouos in donis spiritus sanc.

Actu. jo

In tribus filiis Noe, ex quibus reparatus est orbis, & quod ualde notandum est, trina enunciatione renouatum super eos uerbum benedictionis quod deus super primos homines edixit, & quod Ebaan potius pater quam ipsum Cham maledixit. Cap. XIII.

Gene. 6

Noe uir iustus atque perfectus fuit in generationibus suis. Cum deo ambulauit, & genuit tres filios Sem & Cham & Iaphet. Ex istis tribus hominibus reparatus est orbis & quod ualde notandum est trina enunciatione renouatum est super eos uerbum benedictionis, quod deus super homines primos edixit. Egredere (inquit deus ad Noe) de archa tua & uxor tua, filij tuæ & uxores

& uxores filiorum tuorum tecum, & ingredimini super terram. Crescite & multiplicamini super eam. Item q; secundo: Benedixitq; deus Noe & filijs eius, & dixit ad eos: Crescite & multiplicamini, & replete terram. Ac deinde tertio: Vos autē crescite & ingredimini super terram, & replete eam. ¶ Nonne ergo trinitas quæ illic se ostenderat in sermone, ipsa hic sese ostendit in opere? Nam illic dicendo, faciamus hominē ad imaginē & similitudinē nostrā, & ecce Adam quasi unus ex nobis factus est: nimirū se ostendit in sermone & hic reseruos habentres filios Noe, & benedicens eis trina benedictione, ut essent initia tantæ rei, scilicet reparandi generis humani, profecto sese ostendit in opere. Nec uero sacramentum hoc imminuit culpa unius ex illis tribus uiris, sicut nec præuaticatio Adæ destruit sacramentum uerborum eius, quæ dixerat: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Vnde Apostolus, sacramentū (inquit) hoc magnum est, ego autem dico in CHRISTO & in ecclesia. ¶ Qua propter ualde notandū, quod pater Noe, cum didicisset quæ fecerat ei filius suus Cham, non dixit, maledictus Cham: sed maledictus (ait) Chanaan, seruus seruoꝝ erit fratribus suis. Neq; enim decebat, ut in illum maledicti plagam mitteret homo sapiens, in quo deus benedictionē dederat inter fratres suos, benedicens simul omnibus illis tertio, sicut iam dictū est, & dicendo, Crescite & multiplicamini: sicut nec ipse deus, postquam eodem modo benedixit Adam & Eux dicens: Crescite & multiplicamini, uerbum benedictionis ita in contrariū mutauit, ut diceret ad eum, quod postea dixit ad Cham, nunc igitur maledictus eris super terram. Et ad serpentem, quia fecisti hoc (ait) maledictus eris inter omnia animantia & bestias terræ: sed maledicta (inquit) terra in opere tuo. Nimirum sicut deus incommutabilis non ad ipsum, cui benedixerat, dignum iudicauit dicere, maledictus eris, sed, maledicta terra in opere tuo, dicere maluit: sic homo dei uitauit dicere, maledictus Cham, cui deus benedixerat, & maluit dicere, maledictus Chanaan. ¶ Quare autem, cum habuerit Cham etiam alios filios, sicut scriptura dicit. Filij autem Cham, Chus & Mesaim, Futh, & Chanaan, istum potius sub maledicto esse Moyses scripserit, dicere nunc ex abundanti est: tamen breuiter dicendum, quia tunc temporis Israhel egressus ex Aegypto, ducebatur in terrā Chanaan, & implebantur peccata Chanangoꝝ: siccirco, ut sciret Israhel, auxiliū domini ad delendū eos sibi non defuturū, scire etiā debebat genus illud fuisse maledictū, antequā natum.

Gene. 9
Gene. 9
Ibidem
Trinitas prim
in sermone p
tim in ope ue
retistestamen
ti ostensam.

Gene. 2.
Ephē. 5.
Gene. 9.
Noe cur non
Cham sed
Chanaan ma
ledixit.

Gene. 4
Gene. 3.

Cur Noe cha
naan & nō a
is filijs Cham
maledixit.
Gene. 10

Be illius intentione iudicii, scilicet diluuii, quod in illa
subluceat splendor sanctę trinitatis, textum
literę diligentius inspicienti.
Caput XIII.

T sciamus autem certius, quia non casu sed per prouidentiam sanctę trinitatis Noe tres filios genuit, & ex huiusce numeri hominibus, reparatus est orbis, ipsam diligentius literam perspiciamus in illius intentione iudicii, scilicet diluuii. Nam ubi dictum est: Videntes filij dei filias hominum, quod essent pulchre, acceperunt sibi uxores ex omnibus quas elegerat, continuo sequitur. Dixitq; deus: Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est. Moxq; repetita querela de illa permixtione filiorum dei cum filiabus hominum, protinus sequitur. Videns autem deus, quod multa malitia hominum esset in terra, & cætera, usq; pœnitent enim me fecisse eos. Continuo subiungens scriptura, Noe uero inuenit gratiam coram domino, & genuit tres filios, sic ait. Cuncq; uidisset deus terram esse corruptā, dixit ad Noe, Finis uniuersę carnis uenit coram me, fac tibi archam de lignis leuigatis. ¶ Quæ non delectet pro modo siue intentione præsentis operis, quod etiam hic ubi forte non putabatur, lucere splendor apparuit sanctę trinitatis. Deniq; in tam breui, ecce tertio nomen dei, dum dicitur, dixitq; deus: Videns autem deus, cuncq; uidisset deus. Quid hic deest de manifestatione trinitatis, nisi quod iccirco, quia oportebat (sicut in exordio diximus) hunc thesaurum in isto agro scripturarum esse absconditū, tacitum est de re latius nominibus, ut non diceretur, dixitq; pater deus, uidens autem deus dei filius, cuncq; uidisset deus patris & filij spiritus: Deniq; si hoc totum scriberetur, tunc non potuisset portare mundus, faciesq; Moysi: nimis cornuta siue splendida fuisset, & longius ab eo fugisset scādalizatus Israhel. Nūc uelamē uultus eius suble

Gene. 6

Trinitatis splendor, in uerbia dei ad Noe.

Exo. 34
suble

subleuare licet, & demonstrare, quia sedentē in throno iudicij sanctā trinitatem prädicat
litera hæc, pro magno iudicio, uidelicet ad faciendū tam terribile iudiciū sup illos gygan-
tes nimisq̄ multiplices hoies, quoz malitia et iniquitate terra repleta erat. Sententias ergo
iudicij, sententias libet hic perpendere singularum personaz san ctæ trinitatis.

¶ De prima sententia illius iudicij, non permanebit spūs meus in homine in
eternū quia caro est, quod congruat persone patris. Cap. XV.

Dixitq̄ deus, Non permanebit spūs meus in homine in æternum, quia caro est,
Nimirū personæ illi, quæ dixerat (quod superius tractatū est) ecce Adam quæ
si unus ex nobis factus est, nunc ergo ne forte sumat etiam de ligno uitæ & ui-
uat in æternū, ipsi congruit dixisse, non permanebit spūs meus, id est à me fa-
ctus siue datus, in homine in æternū, deniq̄ priorem sententiā ista confirmat, & quodam
modo satis facit audientibus, quod uere sapienter & ualde utiliter obcluserit homini lignū
uitæ, ne uiueret in æternū. Ac si patenter dicat, Quid facerent homines, si uiuerent in æ-
ternum: quandoquidē propter longiusculam uitā (uerbi gratia, non gentoz aut octingen-
torum annoz) tam corrupti tamq̄ superbi sunt? Ergo (sicut tunc dixi) ne sumat de ligno
uitæ, & uiuat in æternū: ita & nunc dico, non permanebit spūs meus in homine in æternū
quia caro est, id est, quia corruptus est, immo & annos eius diminuam, ut non sit amplius
tot annoz, sed erunt anni centum, xx. annoz. ¶ Et quidē alij paucioribus annis uiixerunt
post diluuium, sed Moyses, qui scripsit hanc scripturā, huius fuit numeri quando mortu-
us est, scilicet centum, xx. annoz. Est & alia de hoc numero sententia, sed hæc potior uide-
tur. Sed nos proposito tenemur, & in huiusmodi immorari non possumus, presertim quia
alio in opere latius tractauimus. Ergo cui magis cōgruat hæc iudicij sententia, persona pa-
tris est. Nam ea quæ sequitur, nimirū personæ filij congruit, & hoc perpendere nobis dul-
ce ac delectabile est.

¶ De secunda sententia, videns deus poenituit eum quod hominem fecisset in ter-
ra & precauens in futurum, & tactus dolore cordis intrinsecus, delebo (inquit) ho-
minem quem creauit, quod persone congruat filij. Cap. XVI.

Videns autē deus, q̄ multa malitia hominū esset in terra, & cuncta cogitatio cor-
dis intenta esset ad malū omni tempore, poenituit eum q̄ hominem fecisset in
terra. Et precauens in futurū & tactus dolore cordis intrinsecus, delebo (inquit)
hominem quē creauit à facie terræ, ab homine usq̄ ad animantia, à reptili usq̄
ad uolucres cœli, poenitet em̄ me fecisse eos. Hæc (inquā) sententia personæ filij magis
congruit, scilicet iudiciū facere de hominibus, quia filius hominis erat futurus, quē admo-
dum in euāgelio dicit. Et potestatem dedit ei iudiciū facere, quia filius hominis est. ¶ Nō
em̄, quia nōdum erat factus ipse filius hominis, iccirco illud de hominibus facere iudiciū,
id est, diluuium inducere, minus illi cōgruit, cum certissime futurus esset filius hominis, iā
q̄ esset opus istud corām eo, sicut scriptū est. Ecce merces eius cū eo, & opus illius corām
eo. Similiter poenitentia siue baptismus poenitentia, quo baptizandus erat in forma serui
eandem poenitentia cōsummaturus, passione & morte crucis, nōne iam tunc erat corām
illo? Et languores atq̄ dolores nostros, quos ipse portaturus erat, uulnera, quibus uulneran-
dus erat proter iniquitates nostras, attritio, qua atterēdus erat propter scelera nostra: disci-
plina & liuor siue flagella & uibices, quibus sacratissimū corpus eius secandū erat, nōne iā
tunc erant corām illo. Si propheta, cū adhuc essent futura, quasi iam præterita uidit, & hæc
oia uerbis præteriti tēporis enunciauit. Vidimus eū, cōsyderauius eū, nec reputauimus eū
languores nostros tulit, dolores nostros portauit, uulneratus est, attritus est, liuore eius sa-
nati sumus: quanto magis corām illo erant præsentia, quāuis nōdum facta. ¶ Quod ergo
dicit scriptura, poenituit eū, q̄ hominem fecisset in terra, siue hoc dictū, poenitet em̄ me fe-
cisse eos, nimirū huic personæ cōgruit, scilicet filio, & recte hanc sententiam, tanq̄ proph-
etiam, & sic dictū, poenitet em̄ me fecisse eos, ac si diceret, poenitentiam agam usq̄ ad mortē
rem, mortē autē crucis, quia feci eos, siue, uapulo, id est, certissime uapulabo, nō ob aliā cul-
pam meā, nisi quia feci eos, quod nimirum erit retribuere mala pro bonis. Propterea delebo
eos, scilicet & nunc istos præsentia diluuii, & omnes impios futuro per ignem iudicio.
Propterea

Duplex snia
mortis in ho-
minē, una pa-
tris, alia filij

Anni homi-
nis, CXX,

Gene. 6.

Iohan. 7.
Passio Christi
corā illo fuit
ab æterno præ-
uisa.

Esa. 40. 62

Esa. 73

Poenitet eū fe-
cisse hominē.

Philip. 2.

Propterea (inquam) quia uidelicet propter hoc ipsum iustam habeo potestatem facere iudicium, quia filius hominis sum: uel simul intelligendum est, & ab eis uel ab eorum similibus mortificatus. i. certissime mortificandus sum. ¶ Quid uero est, quod dicit scriptura, tactus dolore cordis intrinsecus? Quid est illud intrinsecus? Non enim est deus, ut homo cuius est corpus extrinsecus & anima intrinsecus. Ergo quod dictum est intrinsecus, illud secretum significat, de quo Apostolus ad Ephesios: Et illuminare (inquit) omnes quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à seculis in deo, qui omnia creauit, innotescat principibus & potestatibus in cælestibus. Nam quia dolor ille, quo futurus erat dolens pro nobis, & quæ ipse quasi iam præsentem uidebat (ut iam dictum est) absconditus erat & angelis & hominibus recte dictum est, & tactus dolore cordis intrinsecus. ¶ Quid illud quoque est, quod dicit, & præcauens in futurum? Nimirum secundum eundem sensum idem est ac si diceret, prouidens ut dolor ipsius multum haberet fructum. Ad eandem prouisionem siue prouidentiam & illud pertinet, quod in Psalmo dicit. Quæ utilitas in carne mea, dum descendo in corrupti onem? Nisi enim & illo diluuii deletum, & alijs multis miseris repletum fuisset genus humanum, & nisi cito ceruicis nostræ redigerentur in lutum, quomodo susciperemus humilitatis Christi iugum, cum etiam nunc uix uexatio auditui det intellectum: quando homo natus ex muliere, breui uiuens tempore, repletus multis miseris, & dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni.

Tactus dolore cordis intrinsecus

Ephe. 3.

Et præcauens in futurum.

Psalm. 29

Esa. 28

Iob. 14

Psalm. 29

Betertia sententia. Cunctis uidisset deus, dixit ad Noe, finis uniuersæ carnis uenit coram me, fac tibi archam, quod personæ congruat spiritus sancti.

Caput XVII.

A quæ sequuntur, cunctis uidisset deus terram esse corruptam, dixit ad Noe Finis uniuersæ carnis uenit coram me, fac tibi archam de lignis leuigatis, & cætera, inter quæ scriptum est, quia columba uenit ad eum ad uesperam portans ramum oliuæ uirentibus folijs in ore suo, nimirum personæ congruit spiritus sancti: ita ut iam hic ueraciter dicas illud Dauidicum: Misericordia & ueritas obuauerunt sibi, iustitia & pax osculate sunt. ¶ Denique spiritus sanctus, ipse est misericordia, sicut in Psalmo canimus: Deus meus misericordia mea: & dei filius ipse est ueritas, sicut ipse dixit, ego sum ueritas. Et quis nesciat, quia sicut ueritatis fuit, quod deus uiridens (ut iam dictum est) quod multa malitia hominum esset in terra. Delebo (inquit) hominem quem creauit, à facie terræ, ab homine usque ad animantia, à reptili usque ad uolucres cæli: ita & misericordiæ fuit, quod dixit ad Noe: Ponam fœdus meum tecum, & ingredieris archam tuam, & uxores filiorum tuorum tecum, & ex cunctis animalibus uniuersæ carnis bina induces in archam, ut uiuant tecum masculi sexus & femini, ut saluetur semen super uniuersam faciem uniuersæ terræ. ¶ Igitur tam uerbis quam factis in illo tanto negotio tam magni iudicij, Trinitas sese ostendit pariter & abscondit: & in cæteris huius agri, id est, sanctæ scripturæ, locis præcipuis idem speramus, quod thesaurus iste ab illis, qui pie querunt, sine dubio possit inueniri. Proinde sequamur, & uigilantibus oculis omnem, quoad possumus, locum perspiciamus ac scrutemur.

Gene. 6.

Gene. 8.

Psalm. 34

Spi. s. ipse est misericordia.

Psalm. 28.

Iohan. 14

Gene. 6.

Ibidem

Trinitas thesaurus in agro scripturæ absconditus

Be eo quod dixit deus, uenite igitur & descendamus & confundamus ibi linguas eorum, quia sic uox trinitatis, sicut & illud dictum pluraliter: Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est.

Ca. XVIII.

Descendit autem dominus, ut uideret ciuitatem & turrim quam ædificabant filij Adam, & dixit: Ecce unus est populus, & unum labium omnibus. Cœperuntque hoc facere, nec desisterunt à cogitationibus suis, donec eas opere complerent. Venite igitur descendamus & confundamus ibi linguam eorum. ¶ Et res uera sicut in præuagatione Adæ res acciderat tam magna, cui sese deberet opponere sancta Trinitas, ita & hic. Quale enim erat quod incendebant filij Adam, dicentes: Venite faciamus nobis ciuitatem & turrim, cuius culmen pertingat ad cælum? Nimirum eodem ausu superbiam decipiebantur, quo & ille deceptus est, ambiendo ut esset sicut deus, & ille agitabat eos, qui dixit in corde suo, ascendam super altitudinem nubium, similis ero altissimo. Propter eiusmodi superbiam, quam imitabantur, congrue scriptura denotat eos. no-

Gene. 11.

Filij Adæ imitatoris superbiam

Esa. 14

eminans

Admirādagy minans filios Adam. ¶ Descendit autem (inquies) dominus, ut uideret ciuitatem & tur
gancū iugbia rim, quam ædificabant filij Adam. Deniq; huiusmodi locutio admirationi esse uult, quod
filij adhuc tantam spirabant audaciam, iam ferentes paternæ superbæ pœnam, quia profe
cto magis mirum est, superbæ post pœnam uel in pœna, quàm ante pœnam. Aulum igitur
illorum libet admirari uerbis quoq; ethnici, scilicet poetæ insignis, qui pœnas infernæ
les describere gestiens, dicit:

Verg. 6. libro Hic genus antiquum terræ, tyrannia pubes,
Aeneidos Fulmine deiecti, fando uoluuntur in imo.
Hic & aloidas geminos immania uidi
Corpora, qui manibus magnum rescindere cœlum,
Aggressi, superisq; Iouem detrudere regnis.

Quid p̄cauit deus in edifi- cāub' Babel. ¶ Sed nunquid hoc deum tenuisse putabimus, & iccirco dixisse, cœperuntq; hoc face- re, nec desissent à cogitationibus suis donec eas opere compleant? Deniq; & si hodieq; uiuerent, & ædificare non cessassent aut cessarent. Nunquid uel usque ad medium alti- tudinis cœli siue firmamenti peruenissent? Minime. Sed esto. Peruenierint siue peruenire potuerint usque ad illam firmamenti celsitudinem, quam dicunt Aplanen. Quid ibi noce- re possent inuisibili maiestati, etiam non deturbati aut fulminati? Ergo præcauisse quidem deum aliquid, non sit dubium, quoniam sic superius scriptum est, & præcauens in futurum; ueruntamen non præcauisse manus eorum, immo præcauisse linguas eorum. In quo? Si- mus attenti, quia non minimam intelligentiam locus iste quærit, dicente deo, nec desissent à cogitationibus suis, donec eas opere compleant, qui & non manus eorum præcidit, sed linguas eorū confudit. Dicamus ergo, qualem præcauit ædificationē superborū, quia ue- raciter dictum est superius, & præcauens in futurum.

¶ Be eo quod dixit, nec desissent a cogitationibus suis donec eas opere com- pleant, qualiter eas opere compleuerint. Ca. XIX.

Hiere. 48.
Job. 41
z. Thess. 2
z. Cor. 10

Gene. 11

Hæretici tur- rim Babel ex- truuunt
Psal. 72.

Cur diuise sūt linguæ

Can. 4

Trinitatis the- saur' uarie ab- scōditus i scri- pturis ueterū
Exo. 34.
z. Cor. 3

Scripturas ueritatis cōditurus erat propter homines humiles spiritus sanctus quas nunc legimus, & in illis recondere proposuerat thesaurum, quem nunc usq; & inuenimus, & inuenire cupimus, thesaurum nominis sui, thesaurum sacramentorum Christi filij dei. ¶ Nouerat enim altitudinem sarana: regnā- tis super omnes filios superbæ. Et illius turris ædificationem uanā & men- dacis eorum scientiæ suæ loquacitatis, extollentis se aduersus ueritatem dei, prospiciebat esse imaginem. Dixit ergo: Cœperuntq; hoc facere, nec desissent à cogitationibus suis, donec eas opere compleant. Quibus à cogitationibus suis non desisterent? Vtiq; quas uo- cibus istis enunciat, faciamus nobis ciuitatem & turrim, cuius culmen pertingat usq; ad cœ- lum. Nonne ita fecerunt? Deniq; mox ut sanctæ scripturæ illis peruulgatæ sunt, contra- riæ scientiæ turrim usq; ad blasphemandum creatorem erexerunt. Hinc est illud: Cogita- uerunt & locuti sunt nequitiam, iniquitatem in excelsis locuti sunt. Posuerunt in cœlum os suum, & lingua eorum transiit in terra, id est cum essent terreni, transiit lingua eorum blasphemando omnia terrena usq; ad ipsum deum. Quippe qui non solum de terrenis male locuti sunt, sed etiam de creatore eorū. ¶ Dico ergo. Si postquam diuisa sunt uel confusa sunt labia insurgentium, & dissipatæ sunt cogitationes eorū, tanta fecerunt, tanta dixerunt, ut uix subsistere aut resistere posset illa, cui dicitur in canticis: Sicut turris David collū tuū, quæ ædificata ē cū propugnaculis, mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortūū. Quid fecissent, qd dixissent, si nunq; confusæ linguæ, nunq; diuisa fuissent labia eorū? Bene igitur & provide, dū tēpus immineret, ut scriberentur scripturæ ueritatis, scripturæ legis & pro- phetarum, in quibus est thesaurus ueritatis, facta est diuisio illa linguarū siue gentium, ut in una tantum lingua siue gente thesaurus iste usq; ad tempus posset abscondi. ¶ Nunquid uero uel istud sufficere potuit? Non utique, nisi in eadem una lingua gentis Hebrææ sub- figuris & ænigmatibus, in parabolis & allegorijs, peracta fuisset subtilitas absconsonis. Neque enim uel ipsi portare potuissent, quibus credita sunt eloquia dei, sicut significatum est in eo, quod fugerunt uel timuerunt prope accedere filij Israhel, uidentes clarita- tem uultus Moysi.

Deplaga

**De plaga illa confusionis, in quo profuerit, & cui personæ magis con-
gruat dixisse ceteris. Venite descendamus & confundamur.**

Caput .XX.

Gitur plaga quidem grandis accidit mundo, ubi facta est linguarum confu-
sio, sed in eo non minime profuit, quod & Pagani & Iudæi, maxieq; hæreti-
ci, per Asiam, Europamq; & Africam disseminati, minus turrim suam con-
fusablem ædificare potuerunt contra ueritatem, quam si fuissent omnes lan-
guarum huius est & sermonum eorundem. ¶ Cui autem personæ magis con-
gruit dixisse ceteris: Venite descendamus & confundamus linguam eorum. Putas ne
personæ filij? Deniq; ubi plaga confusionis illius sananda erat, personæ hæc scilicet filius
loquens Apostolis iuis: Et ego, (inquit) rogabo patrem, & alium paracletum dabit uo-
bis. Et hoc ita factum est, ita linguarum diuisio, quæ propter superbiam acciderat, refor-
mata est per eiusdem paracleti spiritus sancti aduentum, ut in ore eorum omnium genera
nascerentur linguarum. Quia ergo rogante filio sic futurum erat, & sic factum est, dele-
tabile nobis est ascribere personæ huic, illud dictum ad patrem & spiritum sanctum. Ve-
nite descendamus & confundamus linguam eorum: quia uidelicet & ista noua & illa uer-
tera omnia propter ipsum facta sunt. Veruntamen uerba illa, uenite descendamus & con-
fundamus, non iam sic accipimus tanquam uerba rogantis, quia uidelicet rogare minoris
est. At ille scilicet filius, non tunc erat minor, sed quando factus est homo, tunc paulo mi-
nus minoratus est, non solum à patre & spiritu sancto, uerum etiam ab angelis: quia secun-
dum humanam naturam pati potuit, & mori: quod nimirum rogare fuit. Moriendo quip-
pe, sacrificium factus est pro nobis. Melius igitur atq; fidelius uerba illa, uenite descenda-
mus, confundamus, sic accipimus tanquam sapientiæ consulentiis, & cum deo cuncta
componentis, sicut habemus in parabolis, quæ uidelicet sapientia, ipse est filius dei. Pro-
cedamus ulterius.

Persona filij
de confusione
linguarum con-
filiam dedit.
Iohan. 14
Actu. 2
Gene. 9.
Heb. 2.
Psal. 2.
Heb. 5.
Prouer. 8

**De fide patris Abrahæ credentis promissionibus beati seminis, & de eo
quod tres uidit, unum adorauit.**

Ca. XXI.

In parte agri, quam nunc attingimus, in loco scripturæ, in quem nunc pro-
gredimur, splendet fides patris nostri Abrahæ, credentis promissionibus
beati seminis. Et hic o beata trinitas deus præclare fulget, nec multum abs-
conditus est thesaurus tui nominis, uidelicet, in tribus hominibus magnis,
& in tribus designatus angelis. Tres homines principium magnæ gentis
sunt, Abraham, Isaac & Iacob: super quibus hodieq; audimus te profitentem, ego sum de-
us Abraham, & deus Isaac, & deus Iacob. De tribus angelis taliter scriptura dicit: Appa-
ruit autem dominus Abrahæ in conualle Mambræ sedenti in ostio tabernaculi sui, in ipso
feruore diei. Cunque eleuasset oculos, apparuerunt ei tres uiri stantes propter eum. Quos
cum uidisset, cucurrit in occursum eorum de ostio tabernaculi sui, & adorauit in terra & di-
xit: Domine, si inueni gratiam in oculis tuis, & ne transeas seruum tuum, & cætera. Illius
diei festiuitas quanto notior, & quanto est celebrior, tanto ad concelebrandum omnis ser-
mo noster est pauperior. ¶ Quis enim nescit, quis non audiuit, quia noster secundum fi-
dem pater Abraham illo die in ipso feruore diei tres uidit, & unum adorauit? Tres quip-
pe uiros uidebat, quibus occurrens & adorans non dixit, domini si inueni gratiam in oculis
uestris, sed domine (inquit) si inueni gratiam in oculis tuis. Hoc fuit adorare unum, in aspe-
ctu trium. Quid autem sibi uult illud conuiuium trium angelorum, nasciturum Isaac pro-
mittentium, cum risu & gaudio tales hospites suscipientium? Paulo supra triserat senex
Abraham, sicut scriptura dicit: Cecidit Abraham in faciem suam, & risit dicens in corde
suo, putas ne cætenario nascetur filius, et Sara nonagenaria pariet? Et hic dicente domino,
qui apparuerat in tribus personis angelorum, reuertens teniam ad te tempore isto, uita co-
mite, & habebit filium Sara uxor tua, risit Sara post ostium tabernaculi: risit (inquam) occul-
te, & dicente domino ad Abraham: Quare risit Sara dicens, num uere paritura sum anus?
Sara timore perterrita negauit, dicens, non risi. Dominus autem non est (inquit) ita sed risi-
sisti. Quid (inquam) sibi uult illud conuiuium trium hospitem, risu senum, & iubilo cele-
bratum.

Figura trinitatis
apertissima
in tribus
angelis coram
Abraham
Exo. 3
Gene. 18
Tres uidit, &
unum adora-
uit.
Gene. 17.
Gene. 18.

bratum, ubi qui & nasciturus promittitur, uocari iubetur Isaac, id est, risus, & eorum qui
bus nasciturus promittitur huius nominis filius, alter Abraham, id est, pater multarum
gentium: & altera Sara, id est, princeps nominatur. Dicamus aliquid fide dignum, ut cum risu
aeterno mereamur epulari, cum beata trinitate, secundum illius conuiuii si gnatum mysterium.

¶ De tribus patribus, Abraham, Isaac, & Jacob, quomodo in illis tribus
angelis conuiuantiibus & nasciturum Isaac promittentibus, presigna
tum fuerit sacramentum fidei sancte trinitatis, qua per ad
uentum Christi mundus est illustratus. Ca. XXII.

lege † Osee

Osee. 12.
Testamentum tri
nitatis ad Ab
raham, Isaac
& Iacob.

Psalm. 104.

¶ N Propheta † Amos dominus dicit. Et locutus sum super Prophetas, & ego
uisiones multiplicauit, & in manu Prophetarum assimilatus sum. Porro Prophe
tarum precipui siue maximi tres isti patres fuerunt, immo sunt: Abraham, Isa
ac, & Iacob, cum quibus sancta trinitas, unus deus, testamentum suum dispo
suit, sicut Psalmista canens, cum promississet, memor fuit in seculum testamenti sui, quod
disposuit ad Abraham, & iuramenti sui ad Isaac, & statuit illud Iacob in preceptum, &
Israel in testamentum aeternum. Postmodum ita subiunxit: Non reliquit hominem nocere
eis, & corripuit pro eis reges. Nolite tangere Christos meos & in Prophetis meis non
te malignari. Ergo, ut illius conuiuii mysterio digni habeamur, scire debemus, quali assimi
latione sancta trinitas illic in hospitio patris Abraham assimilata sit. Assertionem nostram non
indiget, nam fere cunctis ubique notis est senis Abraham filium Isaac, quod interpretatur risus
domini nostri IESU CHRISTI, filij patris antiqui & aeterni, nascendo & uiuens
do gessisse typum, qui sanctorum risus hominum, & omnium beatorum gaudium est an
gelorum. ¶ Futurum autem secundum dispensationem temporum, quae praefinita fue
rat apud deum, ut non ante aduentum, sed in ipso aduentu eius meridie, siue feruore diei
clarissimo, sancta trinitas mundo publica praedicatione innotesceret, ipso incipiente nostro

Trinitas ad
uentum Christi
mundo publi
cata

Iohan. 10
Idem. †

Matth. ultim.

Gene. 18.

Mysterium
conuiuii Abra
hae cum tri
bus angelis.

Isaac Euangelica uoce. Exempli gratia, cum dicit, ego & pater unum sumus. Et paracl
tus autem spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille uos docebit omnia. Et
multa ad huius fidei regulam pertinentia, quorum notissimum atque praclarissimum est il
lud apud Matthaeum in calce euangelij: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in
noie patris & filij & spiritus sancti. Pulcherrime igitur atque sanctissime, non ante, sed ubi
iam uenerat tempus, ut conciperetur siue nasceretur ille Isaac, figura siue forma huius, ap
paruerunt patri Abraham tres uiri illi, scilicet angeli, & currenti in occursum atque adoranti,
ac dicenti: domine, si inueni gratiam in oculis tuis, & caetera, usque, ponam buccellam panis
tam prompte respondentes dixerunt, fac ut locutus es, tamque familiariter comederunt tria
fata similia, uitulumque de armento tenerrimum, & optimum, butyrum quoque & lac.
¶ Quo alio modo magis familiariter, quam isto, cuperet pater Abraham communicare
ciuibus patriae inuisibilis: siue seruire homo fidelis, & iustus reputatus pro merito fidei, san
ctae & indiuiduae trinitati? Similiter quo alio modo, multarum gentium uniuersitas, qua
rum ille est pater secundum fidem, familiariter cupiat ministrare sanctae trinitati, quam sa
crificando in sancto altari sacrificium dominici corporis & sanguinis, stando sub arbore,
id est, crucis CHRISTI fide: sicut illic scriptum est. Abraham uero stabat sub arbo
re: Multa hic materia sese offert, & dicendi copiam flagitat magna res, sed nos in alio ope
re pro posse diximus, & iccirco testimonium sanctae trinitatis, quod hic magnifice splen
det, nos secundum propositum memorasse siue demonstrasse contenti, finem facimus pra
sentis libelli, protinus ad ulteriora progressuri secundum tenorem eiusdem propositi, quo
proposuimus, in isto sanctae scripturae agro amplissimo thesaurum demonstrare credulis,
quem uidere uel inuenire non possunt increduli.

FINIS QUARTI LIBRI.